

# راهبردها و راهکارهای اجرای عدالت فرهنگی

## با توجه به بیانیه گام دوم انقلاب

### چکیده

فاطمه پاکدامن<sup>۱</sup>

اجرای عدالت فرهنگی به عنوان یکی از اهداف کلیدی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، به تبیین و تحقق اصول عدالت اجتماعی و فرهنگی در جامعه ایران می‌پردازد. این موضوع به ویژه در شرایط کنونی که نابرابری‌های اجتماعی و فرهنگی در جامعه مشهود است، اهمیت و ضرورت ویژه‌ای دارد. تحقیق حاضر به بررسی راهبردها و راهکارهای مؤثر در تحقق عدالت فرهنگی و ارتقاء فرهنگ اسلامی و ایرانی می‌پردازد. اهداف این تحقیق شامل بررسی اهمیت عدالت اجتماعی در نظام اسلامی، و ارائه راهکارهایی برای تحقق عدالت فرهنگی در جامعه است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که تحقق عدالت فرهنگی می‌تواند به حفظ نظام اسلامی، تأمین سعادت و موفقیت کشور، و صدور انقلاب اسلامی به دیگر کشورها منجر شود. همچنین، این عدالت به بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی و ایجاد الگویی برای دیگر ملت‌ها در پیگیری آرمان‌های انسانی و اسلامی کمک می‌کند. روش تحقیق کتابخانه می‌باشد و شامل تحلیل متون و بیانیه‌های مربوط به عدالت فرهنگی است. این تحقیق به دنبال ارائه پیشنهادات عملی برای تحقق عدالت فرهنگی در جامعه طبق بیانات رهبر انقلاب می‌باشد.

کلید واژه: عدالت - فرهنگ - جامعه - آیت الله خامنه ای

---

<sup>۱</sup> حوزه ریحانه النبی مارلیک؛ سطح دو

## مقدمه

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، که در سال ۱۳۹۷ توسط مقام معظم رهبری صادر شد، به تبیین اهداف و راهبردهای کلان نظام جمهوری اسلامی ایران در راستای تحقق آرمان‌های انقلاب می‌پردازد. یکی از موضوعات کلیدی این بیانیه، اجرای عدالت فرهنگی است که به‌عنوان یک اصل اساسی در توسعه و پیشرفت جامعه مطرح می‌شود. با توجه به چالش‌های موجود در زمینه نابرابری‌های فرهنگی و اجتماعی، ضرورت پرداختن به این موضوع بیش از پیش احساس می‌شود. محدوده تحقیق حاضر به بررسی راهبردها و راهکارهای مؤثر در اجرای عدالت فرهنگی در جامعه ایران اختصاص دارد. این تحقیق به تحلیل مفاهیم مرتبط با عدالت و فرهنگ، بررسی وضعیت کنونی عدالت فرهنگی در کشور، و شناسایی موانع و چالش‌های موجود می‌پردازد.

اهمیت و ضرورت این تحقیق به‌ویژه در شرایط کنونی که نابرابری‌های فرهنگی و اجتماعی در جامعه مشهود است، به وضوح نمایان است. با توجه به تأکید بیانیه گام دوم بر لزوم تحقق عدالت فرهنگی، این تحقیق می‌تواند به عنوان یک منبع معتبر برای سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیرندگان در حوزه فرهنگ و اجتماع مورد استفاده قرار گیرد.

پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر، مطالعات متعددی در زمینه عدالت اجتماعی و فرهنگی انجام شده است، اما کمتر به راهبردها و راهکارهای عملی برای اجرای عدالت فرهنگی در چارچوب بیانیه گام دوم پرداخته شده است. این تحقیق به دنبال پر کردن این خلأ و ارائه پیشنهادات عملی و کاربردی است. برخی از آثاری که به موضوع اشاره شده است از جمله؛

- کتاب «مبانی روایی بیانیه گام دوم انقلاب: مجتبی میرزایی»؛ در این کتاب، «مبانی روایی بیانیه گام دوم انقلاب»، بررسی می‌شود. در این راستا ابتدا به بررسی حقیقت انقلاب و تبیین خواسته‌ها و آمال انقلاب و تلاش‌های دشمنان برای زمین زدن انقلاب، پرداخته می‌شود. سپس برکات انقلاب، شرح داده می‌شود و در ادامه به برنامه‌های کلی جهت برداشتن گامی محکم جهت تحقق گام دوم انقلاب، اشاره می‌گردد. در پایان نیز توصیه‌های حکیمانه مقام معظم رهبری نسبت به مردم و مسئولان برای انجام هرچه بهتر گام دوم انقلاب، ارائه می‌شود.

- کتاب «تمدن نوین اسلامی در گام دوم انقلاب: سازمان عقیدتی سیاسی آجا»؛ در این کتاب با تأملی بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی ضمن پرداختن به برخی از ابعاد تمدن نوین اسلامی، موانع پیش‌رو

برای رسیدن به مرحله تمدن‌سازی در قالب مقالات و خطابه‌ها، بررسی می‌شود. موضوعات مورد طرح در این مقالات و خطابه‌ها شامل «نقش مقاومت اسلامی در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی»، «ارزیابی قدرت بازدارندگی جمهوری اسلامی ایران»، «مبانی تمدن نوین اسلامی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای»، «افق نیروهای مسلح در پرتو بیانیه گام دوم انقلاب» و... می‌شود.

مقاله با عنوان «تبیین اهداف تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب: علیرضا منظری توکلی، مرضیه کهنوجی»؛ هدف از این پژوهش تبیین و بررسی اهداف تربیتی بیانیه گام دوم انقلاب است. روش پژوهش حاضر، توصیفی-تحلیلی بوده است. بدین صورت که ابتدا اهداف موجود در بیانیه شناسایی و احصاء شدند و سپس هر یک از اهداف به فراخور ارتباط، در یکی از ساحت‌های شش‌گانه تربیت قرار داده شدند و سپس مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند.

لذا؛ این تحقیق در ارائه یک چارچوب جامع برای اجرای عدالت فرهنگی در بستر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی نهفته است. این چارچوب می‌تواند شامل راهکارهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی باشد که به تحقق اهداف عدالت فرهنگی کمک کند که این مسئله می‌تواند از تحقیقات دیگر متمایز کند.

تحقیق پیشرو به دنبال پاسخ پرسش‌هایی از جمله؛ چه راهبردهایی برای اجرای عدالت فرهنگی در جامعه ایران وجود دارد؟، چگونه می‌توان از ظرفیت‌های فرهنگی و اجتماعی برای ارتقاء عدالت فرهنگی بهره‌برداری کرد؟ که در نهایت می‌توان گفت اجرای عدالت فرهنگی نیازمند یک رویکرد جامع و چندبعدی است که شامل فرهنگ‌سازی، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی دقیق باشد. موانع اجتماعی و فرهنگی، از جمله نابرابری‌های موجود، می‌تواند به‌عنوان چالش‌های اصلی در مسیر تحقق عدالت فرهنگی عمل کند. همچنین، توانمندسازی جوانان و استفاده از هنر و رسانه‌های دینی می‌تواند به تحقق عدالت فرهنگی کمک شایانی کند.

این تحقیق به دنبال بررسی این سوالات و فرضیه‌ها و ارائه راهکارهای عملی برای اجرای عدالت فرهنگی در جامعه ایران است.

## ۱- مفاهیم

اجرای عدالت فرهنگی یکی از مباحث مهم در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی است. این بیانیه به تبیین اهداف و راهبردهای کلان نظام جمهوری اسلامی ایران در راستای تحقق عدالت اجتماعی و فرهنگی پرداخته است. در ادامه، به توضیح تیترو مفاهیم مرتبط با راهبردها و راهکارهای اجرای عدالت فرهنگی پرداخته می شود:

### ۱-۱- عدالت

عدل در لغت و اصطلاح، معانی مختلفی دارد که به برخی از آنها اشاره می شود: «نهادن هر چیزی به جای خود»، «حد متوسط میان افراط و تفریط در قوای درونی»،<sup>۱</sup> «به تساوی تقسیم کردن»،<sup>۲</sup> «رعایت برابری در پاداش و کیفر دادن به دیگران، اگر عمل نیک است پاداش و اگر بد است است کیفر داده شود»<sup>۳</sup>

با توجه به بیانات آیت الله خامنه ای: «عدالت به معنای یکسان بودن همهی برخورداریها نیست؛ به معنای یکسان بودن فرصت هاست؛ یکسان بودن حقوق است همه باید بتوانند از فرصت های حرکت و پیشرفت بهره مند شوند باید سرپنجهی عدالت گریبان ستمگران و متجاوزان از حدود را بگیرد و مردم به این اطمینان پیدا کنند.»<sup>۴</sup>

### ۲-۱- فرهنگ

واژه فرهنگ از دو جزء «فرا» و «هنگ» تشکیل شده است که «فرا» پیشوندی است به معنای بالا و بیرون و «هنگ» نیز از ریشه اوستایی «تنگ» به معنای کشیدن گرفته شده است. بدین ترتیب این واژه ترکیبی به معنای بیرون کشیدن و یا بالا کشیدن استعداد و لیاقت های ذاتی نهفته در نهاد خود و جامعه است.<sup>۵</sup>

---

<sup>۱</sup> معین، فرهنگ معین، واژه عدل

<sup>۲</sup> معلوف، المنجد، ماده عدل

<sup>۳</sup> راغب اصفهانی، المفردات، واژه عدل

<sup>۴</sup> بیانات در دیدار مردم شاهرود، ۱۳۸۵/۰۸/۲۰

<sup>۵</sup> سامی، نقش ایران در فرهنگ اسلامی، ص ۱۳

اما می توان تعریف لغوی فرهنگ را این گونه در این معانی: «دانش، حرفه، علم، فنون، هنر، آموخت، به کار بستن ادب، بزرگی سنجیدگی، کتاب لغت، آموزش و پرورش، تربیت، آیین و رسوم و عقل» خلاصه کرد.<sup>۱</sup> آنچه که از این تعاریف آوردیم بخشی از تعاریف انجام شده از فرهنگ می باشد. به دلیل پیچیدگی های واژه فرهنگ و نیز تنوع موضوعی آن، تا به امروز تعریف جامعی که کاملاً بیانگر بار معنایی و مفهومی فرهنگ باشد بیان نشده است.

به طور کلی اگر خواسته باشیم تعریف جامعی از فرهنگ را ارائه کرد به این تعریف خواهیم رسید که تا حدودی از جامعیت نسبت به تعاریف دیگر برخوردار می باشد فرهنگ عبارت است از:

«مجموعه دستاوردهای مادی و معنوی انسان که در سایه تلاش مشترک فکری و عملی در طول تاریخ حاصل شده و همچنین میراثی برای نسل های پسین باقی ماند و هر نسل آن را کامل تر نموده و به نسل بعدی سپرده است.»<sup>۲</sup>

### ۳-۱-جامعه

واژه جامعه از نظر لغوی اسم فاعل مؤنث از مصدر «جمع» و به معنای گردآورنده، فراهم کننده و جمع کننده است.<sup>۳</sup> مفهوم «جمع» به معنای گردآوری و فراهم کردن را در آیات زیادی می توان دید؛ مانند «وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ»<sup>۴</sup>، «يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ»<sup>۵</sup> و «إِنَّا عَلَيْنَا جَمْعُهُ وَقُرْآنُهُ»<sup>۶</sup>.

این واژه در زبان عربی قدیم صرفاً کاربردی لغوی داشته، به معنای اصطلاحی و رایج آن ارتباطی ندارد. در قرآن نیز واژه جامعه و همخانواده های آن به مفهوم رایج و اصطلاحی آن نیامده است.

اصطلاح جامعه در میان دانشمندان اجتماعی از پر ابهام ترین و کلی ترین واژگان است. ابهام مزبور تا جایی گسترش یافته که گاه با واژگانی مانند «ملت»، «امت» و مفاهیمی دیگر و حتی با اصطلاح تمدن به معنای «مجموعه ای گسترش یافته در دوره ای قابل ملاحظه از زمان» نیز مترادف شده است

<sup>۱</sup> دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۴، ص ۲۷۰

<sup>۲</sup> جان احمدی، تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی، ص ۳۷

<sup>۳</sup> دهخدا، لغت نامه، ج ۵، ص ۶۴۸۹، «جامعه»

<sup>۴</sup> سوره قیامت، آیه ۹

<sup>۵</sup> آیه ۹

<sup>۶</sup> سوره قیامت، آیه ۱۷

پیشرفت جامعه مطرح می‌شود. در ادامه، نتایج و ثمرات عدالت فرهنگی را با توجه به این بیانیه بررسی می‌کنیم:

## **۵-۱- حفظ نظام اسلامی**

وظیفه‌ی مسئولان سنگین است باید رفتار علوی در میان ما مسئولان نظام جمهوری اسلامی نهاده‌شده شود. آن روز است که هیچگونه آسیب و خطری این نظام را تهدید نخواهد کرد.<sup>۱</sup>

## **۵-۲- تأمین سعادت و موفقیت کشور**

بدانید سعادت این کشور و این ملت در وحدت کلمه و پیمودن راه اسلام و پیگیری عدالت است.<sup>۲</sup> اگر ما بتوانیم حقیقتاً عدالت اجتماعی را به پیش ببریم ... همه سود می‌برند.<sup>۳</sup>

## **۵-۳- صدور انقلاب**

استعمار و استکبار می‌دانند که اگر ملت ما به کمک مسئولان و گردانندگان و مدیران دلسوز کشور بتواند ایرانی آباد و آزاد بسازد و آحاد جامعه را کاملاً مرفه و برخوردار از عدالت اجتماعی و سایر ارزش‌های اسلامی کند و در زیر چتر شریعت مقدسه‌ی اسلام نگهدارد، در آن صورت انقلاب بزرگ و شکوهمند ما به خودی خود و بدون آنکه کسی تلاش کند، به همه‌ی کشورهای اسلامی صادر خواهد شد و الگوی دیگران قرار خواهد گرفت.<sup>۴</sup>

---

<sup>۱</sup> بیانات در اجتماع بزرگ مردم مشهد و زائران حرم مطهر امام رضا، ۰۱/۰۱/۱۳۸۰

<sup>۲</sup> بیانات در اجتماع بزرگ مردم رفسنجان، ۱۸/۰۲/۱۳۸۴

<sup>۳</sup> بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۷/۰۶/۱۳۸۴

<sup>۴</sup> بیانات در مراسم بیعت جمع کثیری از اقشار مختلف مردم جهرم و بخشهای تابعه کاشان فریمان سرخس احمدآباد، نکا، بوشهر، بندر دیلم و خواهران بندر گناوه، ۱۳۶۸/۰۴/۱۸

## نتیجه گیری

اجرای عدالت فرهنگی به عنوان یکی از اهداف کلیدی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، به تبیین و تحقق اصول عدالت اجتماعی و فرهنگی در جامعه ایران می‌پردازد. این مفهوم به معنای فراهم آوردن فرصت‌های برابر برای همه افراد جامعه و ارتقاء فرهنگ اسلامی و ایرانی است.

عدالت به معنای برابری در فرصت‌ها و حقوق، فرهنگ به عنوان مجموعه‌ای از دستاوردهای مادی و معنوی، و جامعه به عنوان جمعی از افراد با روابط اجتماعی، از مفاهیم بنیادین در این زمینه هستند. عدالت اجتماعی به عنوان اصلی بنیادین در نظام اسلامی، باید در تمامی تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها مد نظر قرار گیرد. این اصل نه تنها برای تحقق اهداف انقلاب اسلامی ضروری است، بلکه به عنوان یک ارزش انسانی و اخلاقی، مورد تأکید قرار دارد.

برای تحقق عدالت فرهنگی، فرهنگ‌سازی، تحقق آرمان‌های عدالت در برنامه‌ها، رصد مستمر سند چشم‌انداز، استفاده از هنر دینی و توجه به تعالیم اسلامی، از جمله راهبردهای مؤثر هستند. همچنین، توجه به نقش جوانان و دانشجویان، اجرای فرهنگ عمومی امر به معروف و نهی از منکر، و پرهیز از مصرف‌گرایی و تجمل‌گرایی نیز از دیگر راهکارهای ضروری در این راستا به شمار می‌روند.

تحقق عدالت فرهنگی می‌تواند به حفظ نظام اسلامی، تأمین سعادت و موفقیت کشور، و صدور انقلاب اسلامی به دیگر کشورها منجر شود. این عدالت نه تنها به بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی کمک می‌کند، بلکه به ایجاد الگویی برای دیگر ملت‌ها در پیگیری آرمان‌های انسانی و اسلامی می‌انجامد.

در نهایت، تحقق عدالت فرهنگی نیازمند همکاری و همدلی تمامی اقشار جامعه و مسئولان است تا بتوانیم به یک جامعه عادل و پیشرفته دست یابیم.

## منابع

\*قرآن کریم

\*علی بن الحسین (ع)، صحیفه سجادیه، مترجم: حسین انصاریان، تهران، پیام آزادی، ۱۳۸۹ش

\*نهج البلاغه، دشتی، محمد، ترجمه نهج البلاغه، قم، مشهور، چاپ اول، ۱۳۷۹هـ ش

## کتاب

۱. آنتونی گیدنز، *جامعه شناسی*، مترجم: منوچهر صبوری کاشانی، تهران، نشر نی، ۱۳۸۵ش
۲. جان احمدی، فاطمه، *تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی*، قم، معارف، ۱۳۸۶هـ.ش
۳. دهخدا، علی اکبر، *لغت نامه دهخدا*، تهران، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه، ۱۳۷۱هـ ش
۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، *مفردات*، دمشق: دارالقلم؛ ۱۴۱۶هـ.ق
۵. ساروخانی، باقر، *دائرة المعارف علوم اجتماعی*، تهران، کیهان، ۱۳۸۰ش
۶. سامی، علی، *نقش ایران در فرهنگ اسلامی*، شیراز، نوید، ۱۳۶۵ش
۷. معلوف، لویس، *المنجد*، قم، اسماعیلیان، ۱۳۷۱ش
۸. معین، محمد، *فرهنگ معین*، تهران، زرین، ۱۳۸۶ش
۹. مجلسی، محمد باقر؛ *بحارالانوار*؛ بیروت: مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۳ ق

## بیانات رهبر انقلاب

۱. بیانات در دیدار مردم شاهرود، ۱۳۸۵/۰۸/۲۰
۲. بیانات در دیدار با مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی در آستانه ی یازدهمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی ایران، ۱۳۶۸/۰۹/۱۱
۳. بیانات در دیدار با جمعی از پرسنل نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی به مناسبت روز نیروی هوایی ۱۳۶۹/۰۹/۱۱
۴. پیام به مناسبت دومین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی ۱۳۷۰/۰۳/۱۳
۵. بیانات در دیدار کارگزاران و قشرهای مختلف مردم، ۱۳۷۱/۱۰/۱۷
۶. بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاههای استان زنجان، ۲۲/۰۷/۱۳۸۲



۷. بیانات در خطبه های نماز جمعه تهران، ۲۳/۰۸/۱۳۸۲
۸. بیانات در دیدار وزیر و مسئولان وزارت ارشاد و اعضای شوراهای فرهنگ عمومی کشور ۱۳۷۴/۰۴/۱۹
۹. بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۴/۰۸/۰۸
۱۰. بیانات در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت ۱۳۸۷/۰۶/۰۲
۱۱. بیانات در دیدار اصحاب فرهنگ و هنر، ۰۱/۰۵/۱۳۸۰
۱۲. بیانات در دیدار با مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی در آستانه ی یازدهمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی ایران، ۱۳۶۸ /۰۹/۱۱
۱۳. بیانات در دیدار کارگزاران در روز عید مبعث»، ۲۹/۰۹/۱۳۷۴
۱۴. بیانات در خطبه های نماز جمعه تهران ۱۳۷۹ /۲۶/۱۲
۱۵. بیانات در خطبه های نماز جمعه ی تهران، ۱۳۷۹ /۲۶/۱۲
۱۶. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت ۱۹ دی ماه سالروز قیام مردم قم، ۱۹/۱۰/۱۳۸۰
۱۷. بیانات در دیدار کارکنان وزارت آموزش و پرورش»، «سازمان بهزیستی» و «سازمان تأمین اجتماعی»، ۲۳/۰۴/۱۳۷۲
۱۸. بیانات در خطبه های نماز جمعه تهران، ۱۳۷۸/۱۰/۱۰
۱۹. بیانات در دیدار دانشجویان و اساتید دانشگاه های استان کرمان، ۱۳۸۴/۰۲/۱۹
۲۰. بیانات در دیدار از دانشگاه صنعتی شریف، ۰۱/۰۹/۱۳۷۸
۲۱. بیانات در دیدار جمعی از اعضای تشکلهای کانون ها نشریات هیئت های مذهبی و شماری از نخبگان دانشجویی، ۱۵/۰۸/۱۳۸۲
۲۲. بیانات در دیدار قشرهای مختلف مردم، ۲۹/۰۷/۱۳۷۱
۲۳. بیانات در دیدار با جمعی از فرماندهان و پرسنل ارتش در آستانه ی روز ارتش جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۶/۰۱/۲۷
۲۴. بیانات در خطبه های نماز عید فطر، ۱۵/۰۹/۱۳۸۱
۲۵. بیانات در خطبه های نماز عید فطر، ۱۵/۰۹/۱۳۸۱
۲۶. پیام به ملت شریف ایران به مناسبت حلول سال نو، ۱۳۷۸/۰۱/۰۱
۲۷. بیانات در خطبه های نماز عید فطر، ۱۵/۰۹/۱۳۸۱

۲۸. بیانات در دیدار جوانان اهواز، ۱۳۸۲/۰۵/۰۸
۲۹. بیانات در اجتماع بزرگ مردم مشهد و زائران حرم مطهر امام رضا ، ۱۳۸۰/۰۱/۰۱
۳۰. بیانات در اجتماع بزرگ مردم رفسنجان، ۱۳۸۴/۰۲/۱۸
۳۱. بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۴/۰۶/۱۷
۳۲. بیانات در مراسم بیعت جمع کثیری از اقشار مختلف مردم جهرم و بخشهای تابعه کاشان  
فریمان سرخس احمدآباد، نکا، بوشهر، بندر دیلم و خواهران بندر گناوه، ۱۳۶۸/۰۴/۱۸